

ФІНАНСИ ТА БАНКІВСЬКА СПРАВА

УДК 336.22
JEL Classification: H25

ПРОГРЕСИВНЕ ОПОДАТКУВАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ДОХОДІВ В ІСЛАМСЬКИХ КРАЇНАХ

©2021 КОРНЕЄВ В. В., ХАУСТОВА В. Є., ХОДЖАЯН А. О.

УДК 336.22
JEL Classification: H25

Корнеєв В. В., Хаустова В. Є., Ходжаян А. О.

Прогресивне оподаткування індивідуальних доходів в ісламських країнах

Економічні результати розвитку мусульманських країн порушили питання про наявність все більш акцентованої ісламської фінансової і податкової моделі. Податки в ісламській економічній моделі забезпечують імпліцитний зв'язок у взаєминах держави з індивідуумами, визначаючи межі обумовленої свободи і взаємних обов'язків. Мета статті полягає у визначенні індикативних особливостей прогресивного оподаткування індивідуальних доходів в окремих ісламських країнах. У статті визначено, що для ісламських країн характерна єдність релігії (віри) і таких елементів соціального устрою, як організація влади, сімейні, економічні й інші відносини. Межі особистого та громадського, індивідуального та державного прозорі і жорстко нормовані. Розглянуто особливості Інституту податку в мусульманських країнах, умови оподаткування та правила використання податків. Доведено, що в цей час в ісламських країнах підходи до оподаткування диверсифіковані. Визначено, що прогресивне оподаткування індивідуальних доходів акцентовано застосовується в Туреччині, Пакистані, Тунісі, Індонезії, Нігерії, в інших країнах, частково в Саудівській Аравії, «податкові гавані» характерні для ОАЕ, Кувейту, Катару, Бахреїну, Оману, також зберігається пропорційне оподаткування в Малайзії, Судані, Казахстану. Проаналізовано основні види податків у мусульманських країнах, досліджено їх еволюцію. Виявлено сучасні акценти прогресивного оподаткування індивідуальних доходів в окремих мусульманських країнах. Визначено позитивні сторони ісламської фінансової моделі в частині модернізації податкової політики і дотримання податкової дисципліни, безумовного виконання обов'язків і укладених угод. Обґрунтовано, що використання елементів прогресивної шкали оподаткування з практики ісламських фінансів буде корисним з ряду міркувань: для бюджетного і соціального балансування в «коридорі можливостей», як взаємна відповідальність громадянина і держави у виконанні взятих на себе зобов'язань, як ануїтетна взаємовигідна лінія економічної поведінки. Доведено, що прогресивне податкове вилучення частини великих доходів дасть рестрикційно-стримуючий результат контролю за їх перерозподілом у громадських інтересах, оскільки соціально-економічна поведінка індивідуумів, їх повноваження і обов'язки мають бути врівноваженими.

Ключові слова: податки, прогресивне оподаткування, індивідуальні доходи, економічна модель, економічний розвиток, податкова ставка, ісламські країни, ісламська фінансова модель.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2021-2-187-193>

Табл.: 4. **Бібл.:** 15.

Корнеєв Володимир Вікторович – доктор економічних наук, професор, завідувач відділу Державного науково-дослідного інституту інформатизації та моделювання економіки (бульв. Дружби Народів, 38, Київ, 01014, Україна)

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-0654-5311>

Хаустова Вікторія Євгенівна – доктор економічних наук, професор, виконуючий обов'язки заступника директора з наукової роботи Науково-дослідного центру індустріальних проблем розвитку НАН України (пров. Інженерний, 1а, 2 пов., Харків, 61166, Україна)

E-mail: v.khaust@gmail.com

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-5895-9287>

Researcher ID: <http://www.researcherid.com/Q-9045-2016>

Scopus Author ID: 84930494392

Ходжаян Аліна Олександрівна – доктор економічних наук, професор, професор кафедри економічної теорії, макро- і мікроекономіки, Київський національний університет ім. Т. Шевченка (вул. Володимирська, 60, Київ, 01033, Україна)

E-mail: alina_khodzhaian@ukr.net

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-3015-1016>

Researcher ID: <https://publons.com/researcher/2230829/khodzhaian-a-alina/>

UDC 336.22
JEL Classification: H25

Korneev V. V., Khaustova V. Y., Khodzhaian A. O. Progressive Taxation of Individual Income in Islamic Countries

The economic results of the development of Muslim countries have raised the question of the existence of an increasingly focused Islamic financial and tax model. Taxes in the Islamic economic model provide an implicit link in the relations between the state and individuals, thus determining the limits of conditioned freedom

Проблеми економіки № 2 (48), 2021

187

and mutual obligations. The article is aimed at identifying the indicative features of progressive taxation of individual income in some Islamic countries. The research results show that Islamic countries are characterized by the unity of religion (faith) and such elements of the social system as the organization of power, as well as family, economic and other relations. The boundaries of the personal and the public, the individual and the national are transparent and strictly regulated. The peculiarities of the Tax Institute in Muslim countries, terms of taxation and tax usage rules are considered. It is proven that nowadays approaches to taxation in Islamic countries are diverse. It is determined that progressive taxation of individual income is widely used in Turkey, Pakistan, Tunisia, Indonesia, Nigeria, and other countries, and partly in Saudi Arabia; «tax heavens» are typical for the UAE, Kuwait, Qatar, Bahrain, and Oman; proportional taxation is still used in Malaysia, Sudan, and Kazakhstan. The main types of taxes in Muslim countries are analyzed, their evolution is studied. Modern foci of progressive taxation of individual incomes in specific Muslim countries are revealed. The advantages of the Islamic financial model in terms of tax policy modernization and compliance with tax discipline, unconditional fulfillment of obligations and concluded agreements are identified. It is substantiated that using some elements of the progressive tax scale applied in the practice of Islamic finance can prove useful in a number of areas, providing budgetary and social balance in the «corridor of opportunities», bringing mutual responsibility of citizens and the state in fulfilling obligations, creating an annuity and mutually beneficial economic behavior pattern. It is proved that the progressive tax withdrawal of a part of large incomes will give a restrictive and restraining result of control over their redistribution in the public interest, as the socio-economic behavior of individuals, their powers and responsibilities must be balanced.

Keywords: economic development, economic model, individual incomes, Islamic countries, Islamic financial model progressive taxation, taxes, tax rate.

Tabl.: 4. **Bibl.:** 15.

Korneev Volodymyr V. – Doctor of Sciences (Economics), Professor, Head of Department of the State Research Institute of Informatization and Economic Modeling (38 Druzhby Narodiv Blvd, Kyiv, 01014, Ukraine)

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-0654-5311>

Khaustova Viktoriia Ye. – Doctor of Sciences (Economics), Professor, Acting Deputy Director for Research, Research Centre of Industrial Problems of Development of NAS of Ukraine (2 floor 1a Inzhenernyi Ln., Kharkiv, 61166, Ukraine)

E-mail: v.khaust@gmail.com

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-5895-9287>

Researcher ID: <http://www.researcherid.com/Q-9045-2016>

Scopus Author ID: 84930494392

Khodzhaian Alina O. – Doctor of Sciences (Economics), Professor, Professor of the Department of Economic Theory, Macro- and Microeconomics, Taras Shevchenko National University of Kyiv (60 Volodymyrska Str., Kyiv, 01033, Ukraine)

E-mail: alina_khodzhaian@ukr.net

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-3015-1016>

Researcher ID: <https://publons.com/researcher/2230829/khodzhaian-a-alina/>

Постановка проблеми. Економічні результати розвитку мусульманських країн порушили питання про наявність все більш акцентованої ісламської фінансової і податкової моделі. Поступальна активізація сегмента ісламських фінансів із суттєвою специфікою діяльності відповідних бізнес-структур і домогосподарств стає очевидною. Ісламський фінансовий світ все більш інтернаціоналізованим. Динаміка економічного розвитку мусульманських країн показова, – за оцінками, темпи ВВП ісламських держав, які представлені в GCC-регіоні¹, групі країн MENA², в Азії і субсахарській Африці, можуть зростати щорічно до 20 % річних.

Ісламські бізнес-організації та фінансові інститути розгортають свою діяльність не тільки на локальних, а й на транснаціональних ринках. Кількість ісламських фінансових інститутів (банків, страхових компаній, інвестиційних фондів) кілька років назад досягло 1329 одиниць, а їх сукупні активи склали майже 1,6 трлн дол. [1]. Сучасна економічна форма поширення ісламу проявляється саме

у його фінансовій експансії. Ісламська економічна модель заявляє про себе як самодостатня і експансіоністська, що має все більш чіткий транскордонний контур у світовому господарстві.

Ісламський фінансовий світ почав експансію формуватись внаслідок утворення значного позитивного салдо торговельного балансу групи країн-експортерів нафти ще у 1973–1974 рр. та 1979–1980 рр., яке зберігалось і надалі, тим самим підвищуючи конкурентоспроможність країн Перської затоки. Проте такий сировинний «трамплін» водночас містить і ситуативні ризики коливання цін і доходів. Так, наприклад, внаслідок зміни пандемічної кон'юнктури, падіння попиту на нафту з перепоповненням паливних резервуарів у Кушингу і Роттердамі, цінової боротьби Саудівської Аравії на нафторинку, що мали місце у минулому 2020 р., ціни на сирину нафту (окрім марки «Brent») короткочасно «просіли» до від'ємних значень [2]. Як зазначив Х. Леонг з Financial Times: «остання бліц-політика ОПЕК зробила ціни на нафту особливо волатильними, коли ціни на нафту впали до історичних мінімумів» [3].

Проте, незважаючи на досягнуті результати, економічні системи мусульманських країн характеризуються порівняно спрощеною інституційною структурою та уніфікацією регуляторних і фінансових інструментів. При цьому переважають крупні, зокрема сімейні власники-інвестори в акціонерних капіталах, відсутні масові дрібні інвестори

¹ GCC – Gulf Cooperation Council (Совет сотрудничества Залива); GCC-стани: Saudi Arabia, Kuwait, Bahrain, Qatar, the United Arab Emirates, the Sultanate of Oman.

² MENA – Middle East and North Africa (Ближний Восток и северная Африка). Совокупно: Algeria, Bahrain, Djibouti, Egypt, Iran, Iraq, Israel, Jordan, Kuwait, Lebanon, Libya, Mala, Morocco, Oman, Qatar, Saudi Arabia, Syria, Tunisia, United Arab Emirates, Yemen.

та спекулянти (спекуляція взагалі заборонена ісламом). Ці аспекти вказують на порівняно закритий характер і обмежену ліквідність ринків, де використовується ісламська фінансова модель.

Податки в ісламській економічній моделі забезпечують імпліцитний зв'язок у взаєминах держави з індивідуумами, визначаючи межі обумовленої свободи і взаємних обов'язків. Відносно податків на доходи і прибутки їх роль в ісламському світі багато в чому сакральна. Сплата податків є частиною наставленого змалку і підтримуваного згодом свідомого поведінкового світогляду громадян-одновірців.

Проблематика оподаткування взагалі є досить широко досліджуваною в науковому колі внаслідок вагомого впливу практики оподаткування в країнах на їх соціально-економічний розвиток. Так, тематиці оподаткування індивідуальних доходів присвячено цілий ряд праць як зарубіжних науковців: Ф. Алена, Д. Бредфорда, Е. Броунінга, В. Вікрі, Р. Віттманна, М. Кіна, А. Клема, Р. Кревера, Й. Ланга, Р. Масгрейва, Н. Менкью, Дж. Норегарда, Х. Руппе, Г. Саймонса, Б. Фьюстінга, Р. Хейга, Г. Хокмана та ін., так і вітчизняних: В. Андрущенко, В. Вишневського, О. Десятнюк, Т. Єфименко, А. Задорожної, Ю. Іванова, М. Карліної, І. Луїної, В. Мельник, А. Райнової, Ю. Сибірянської, О. Скрипник, О. Соколовської, К. Швабія. Проте питання оподаткування індивідуальних доходів за кордоном, і в ісламських країнах зокрема, залишається нерозглянутим достатньою мірою. Все більш поширюваний тренд прогресивного оподаткування спонукає до поглибленого вивчення цього аспекту у податковій політиці, і тому потребує акцентованих досліджень.

Мета статті полягає у визначенні індикативних особливостей прогресивного оподаткування індивідуальних доходів в окремих ісламських країнах.

Викладення основних результатів дослідження. В ісламських країнах поведінка причетних до бізнес-операцій сторін і їх бізнес-покладання спочатку строго сфокусовані і базуються на релігійній основі дотримання норм мусульманського права – шаріату. Для ісламських країн характерна єдність релігії (віри) і таких елементів соціального устрою, як організація влади, сімейні, економічні та інші відносини. При цьому «шаріат як законокомплекс» [2] визначає глибинні основи функціонування мусульманського суспільства, коли релігійні постулати є основоположною і сакральною цінністю. Мусульманська етика господарських відносин передбачає певні обов'язки багатих щодо бідних. Межі особистого і громадського, індивідуального та державного прозорі і жорстко нормовані. Під покровом релігії відносини сторін у процесі оподаткування взаємно відповідальні.

Ісламська фінансова модель не заперечує концепцію оцінки вартості грошей в часі, але вирізняє її в руслі реалізації пайових угод купівлі-продажу, а не кредитних відносин. Функції грошей як засобу обслуговування економічних та інших потреб і як засобу нагромадження розподілені, тобто гроші не є товаром у звичному розумінні, який можна продавати і отримувати відповідний зиск. Гроші можуть бути потенційним капіталом лише за умови обов'язкової і адекватної участі їх власника та власника інших

економічних факторів. Капітал у трактуванні прихильників ісламу є ресурсом подвійного призначення: по-перше, як просто гроші з можливістю їх інвестування, і, по-друге, як інструмент економічної «неборгової» експансії.

Інститут податку в мусульманських країнах двоєдиний в своїх цілях і відображає як свідому релігійну повинність («повернення боргу», інструмент «етичного» перерозподілу багатства), так і джерело державних доходів і поповнення скарбниці. Первісна субстанція ісламських податків досі непорушна: спочатку базисний релігійний сенс і подальший господарсько-розподільний.

Водночас мають місце різні тлумачення щодо пріоритетності правозастосування окремих податків представниками різних ісламських течій, наприклад шіїти і суніти розрізняються в поглядах на визнання Хумс як базового податку.

У дослідженні природи ісламських податків зазначається, що «умови оподаткування та правила його виконання такі:

- 1) у разі, якщо скарбниця порожня або наявних активів недостатньо для основних потреб;
- 2) правитель, який встановлює податки, повинен бути справедливим правителем, чиє наслідування є обов'язковим згідно із шаріату;
- 3) сума податку повинна відповідати необхідним розміром;
- 4) оподаткування має відповідати принципу справедливості і фінансових можливостей фізичних осіб;
- 5) оподаткування має бути тимчасовим;
- 6) коли немає необхідності в податках або уряди отримують інші доходи, вони повинні припинити стягувати податок або його слід зменшити;
- 7) урядам слід витратити податки з розумом і обережністю» [4].

У новітній історії в ісламських країнах підходи до оподаткування диверсифіковані. Так, прогресивне оподаткування індивідуальних доходів акцентовано застосовується в Туреччині, Пакистані, Тунісі, Індонезії, Нігерії, в інших країнах, частково в Саудівській Аравії. «Податкові гавані» характерні в ОАЕ, Кувейті, Катарі, Бахреїні, Омані. Також зберігається пропорційне оподаткування в Малайзії, Судані, Казахстані. Така ситуація відображає не тільки сучасну інституційну автономію суверенів, але має і історичне коріння.

Кількість податків і об'єкти оподаткування в ісламському світі здавна варіювалися залежно від кастового розшарування платників, потреб скарбниці і розвитку халіфатів. Так, наприклад, у період халіфату Аббасидів (VIII–XIII ст. н. е.) число податків різко зросло внаслідок необхідності фінансування збільшених державних витрат (насамперед у частині розвитку ремесла і торгівлі). Пізніше – в Османській імперії, коронні султанські землі (хасс) повністю звільнялися від податків, тоді як на противагу кріпаки, виконуючи різні повинності, сплачували податки, що досягали 2/3 врожаю [5]. У сучасній Туреччині при збереженні існуючих податків, – податок на доходи фізичних осіб, на прибуток юридичних осіб, на приріст капіталу, ПДВ, та ін., з березня 2020 року для контрциклічного регулювання економіки введені три нових податку – на жит-

ло, цифрові послуги і на майно з високою вартістю (відповідний Закон Туреччини № 7194, прийнятий 05.12.2019 р. і вступив в силу 01.03.2020 р.) [6].

Податкова ідеологія в країнах ісламу вважається консервативною щодо об'єктів оподаткування (майно і дохід, породжуваний майном), але недавнє прийняття в Туреччині вищевказаного Закону № 7194 з впровадженням оподаткування доходу від надання цифрових послуг розширює звичні рамки в цьому аспекті.

Прогресивне оподаткування як фінансовий інструмент відображає суспільний запит на регулювання «відблиску» майнового стану та диференціації доходів платників податків. Це чітко проявляється на прикладі практики стягування прибуткового податку. Фактичний розмір цього виду податку залежить від обсягу і структури доходів фізичної особи. І в цьому контексті прогресивне оподаткування слугує засобом вирівнювання майнових дисбалансів і соціальної справедливості.

Дослідники виділяють історично п'ять основних видів податків у мусульманських країнах: 1) закят; 2) ушр; 3) хумс; 4) джизья; 5) харадж [7; 8]. Ці податки характеризуються як пропорційні та їх суть полягає в такому.

Закят – щорічний податок, який сплачується повнолітніми і дієздатними громадянами-мусульманами на користь нужденних співгромадян, «очисний» податок.

Ушр – землеробський фіксований податок (збір) з продуктів землеробства, що виплачується з придбаних або подарованих земель.

Хумс – фіксовані відрахування з різних видів видобутку (військових трофеїв, скарбів, корисних копалин та ін. об'єктів).

Джизья – податок з немусульман (іновірців), які проживають в мусульманських країнах.

Харадж – пропорційний поземельний податок.

Розширена характеристика суті цих п'яти податків така.

Закят, будучи одним з п'яти «стовпів» Ісламу³ [9], має специфічні риси. За своєю суттю «закят об'єднує в собі оподаткування багатства і оподаткування доходу, в тому числі – що породжується оподатковуваним багатством» [10]. З одного боку, закят є фактично релігійної і моральним обов'язком щодо багатих до бідних, коли «багатство не може бути законним, якщо сусід терпить нужду». В цьому розумінні закят є «обов'язковим пожертвуванням». За тлумаченням факихов (ісламські богослови-правники), термін «закят» трактується як «очищення від гріха».

Як підкреслив А. Юніс, хоча «благодійність була в основі ісламу з моменту зародження віри, але тільки недавно багато хто усвідомив, що пожертвування може привести до соціальних змін» і дати результат все більш значущою «соціальної обізнаності» [11].

Стягується закят в розмірі 2,5 % (1/40 частина) річного прибутку мусульманина. Розподіл багатства для підтримки бідних у вищевказаній пропорції кількісно повинно бути не обтяжливим для платника закята. Водночас «закят не стягується з майна, обтяженого боргами, а для

більшості об'єктів оподаткування передбачений неоподатковуваний мінімум (Нісаба), завдяки якому закят в багатьох країнах стає прогресивним податком» [10].

З іншого боку, це обов'язковий «очисний» платіж, і його стягування має цільовий, нормативно фіксований характер. Закят стягується тільки з дієздатних мусульман, і слугує способом забезпечення соціальної справедливості. Мета справляння закята і подальший напрямок руху зібраних коштів повинні бути конкретними, фінансування суспільних потреб за рахунок закята не допускається. Зібрані протягом року суми закята витрачаються тільки в тому окрузі, де їх збирали [9]. Отримують закят: незаможні, бідняки, збирачі закята, студенти, подорожні, у яких немає коштів, щоб повернутися додому, ті, хто заслуговує заохочення і ряд інших категорій та осіб.

Різновиди закята: а) податок-милостиня закят аль-фітр (роздача грошей бідним в свято), садака – добровільна милостиня нужденним; б) закят ід аль-фітр – стягується з дорослих мусульман в день закінчення посту (ураза байрам – «свято розговіння») в місяць рамадан.

Проте розподіл багатства за допомогою закята не може бути строго пропорційним, тому що потребує мусульманин має право претендувати тільки на ту частину багатства, яка дозволяє йому підтримувати певний рівень життя. У шіїтів закят стягується з таких упредметнених і природних активів, як монети золоті і срібні, верблюди, корови, вівці, пшениця, ячмінь, овес, фініки, родзинки. Відмова мусульманина від сплати закята є тяжким гріхом і може навіть розглядатися як віровідступництво.

Як можливість часткового нівелювання майнової нерівності, зростає підтримка податку на багатство, подібного закята, в немусульманських країнах, зокрема в США [11].

Ушр – як землеробський податок (десятина) практично не застосовується, тому що суми зібраних податків часто були незначні. Платники податків вважали за доцільне ввести прогресивну шкалу оподаткування з урахуванням розмірів земельних наділів [12].

Хумс – спочатку був четвертини (1/4), четверта частина захоплених у ворогів військових трофеїв, переданих ватажкові стародавнього війська. Згодом розмір хумс змінився до п'ятої частини (1/5, п'ятини) військової здобичі в розпорядженні військового ватажка.

Також хумс в розмірі п'ятини є податком зі скарбів, знайденого скарбу, корисних копалин, з продуктів моря. В цьому розумінні є схожість ушра і закята. Під хумс розуміється також мито, що виплачується мусульманином при продажу землі немусульманину [12].

У новітній період у шіїтів об'єктами оподаткування хумс є: прибуток; багатство законного і незаконного походження; шахти і корисні копалини; дорогоцінні камені з дна моря; скарби; військова видобуток; земля, що купується іновірцем у мусульманина. Суніти не визнають хумс як основний мусульманський податок [12].

Джизья – податок з немусульман (за винятком жінок і дітей) в розмірі рівним податку закят. Немусульмани-іновірці сплачують податок джизья за заступництво в мусульманській країні проживання. При цьому, користуючись захистом держави, вони не несуть військову повинність (яка є обов'язком кожного мусульманина). Історично податок джизья сплачувався як форма компенсації немусульма-

³ 5 стовпів ісламу – це приписи шариату, які утворюють основу ісламу і є обов'язковою для всіх мусульман. Включають в себе шахаду, намаз, уразу, закят і хадж.

нам і за збереження їм життя при завоюванні. Відповідність закят і джизья має пояснення необхідності рівновеликого внеску жителів країни в державну казну.

Як вказала І. Зобова, джизья є регресивним податком, і його розмір залежить від платоспроможності платника в групах іновірців багатих, середнього класу і бідних [8].

Харадж – пропорційний поземельний податок, який має історично (від середньовіччя) два об'єкта оподаткування: а) податок на прибуток і б) податок на майно. У середньовіччі харадж спочатку платили тільки іновірці, але згодом, – коли мусульмани стали переважаючими власниками земель, харадж став загальним поземельним податком. Платниками хараджа могли бути як індивідуальні,

так і колективні господарства (в останньому випадку він справлявся сукупно з групи домогосподарств).

Величина доходу від володіння майном оцінювалася і забезпечувалася площею землі у власності, її продуктивністю (одиницями плодоносних дерев, результатами зрошення), що виражалося в характеристиках врожаю різних культур. Ставка хараджа коливалася в коридорі 20–50 % залежно від ринкових цін на продукцію врожаю.

У сучасному ісламському світі харадж застосовується як місцевий поземельний податок і не має значення загального податку.

Компаративно види і характеристика ісламських податків наведено в табл. 1.

Таблиця 1

Види, сутність і ставки ісламських податків

Вид податку	Сутність	Ставка податку
Закят	Щорічний податок у формі «очисного» нормованого перерозподілу багатства між багатими і бідними	2,5 % (1/40) річного доходу мусульманина
Ушр	Фіксований землеробський податок	10 % від вартості урожаю
Хумс	Фіксований податок на придбане майно / багатство	20 % від вартості майна / багатства
Джизья	Податок з немусульман (іновірців), які проживають в мусульманських країнах	2,5 % (1/40) річного доходу немусульманина
Харадж	Пропорційний податок від продажу продукції врожаю	20–50 % від ринкових цін сільськогосподарських культур

Джерело: складено авторами

Еволюція ісламських податків при збереженні базисних родових характеристик має їх спільні та відмінні риси в різних країнах. У 1970–1980 рр. в ряді мусульманських країн (Лівія, Пакистан, Судан) при реформуванні податкових систем закят був проголошений як один із обов'язкових податків. До цього закят застосовувався як державний податок у Саудівській Аравії, на значній частині території Малайзії. Ємен є єдиною мусульманською країною, де закят стягувався століттями і постійно до наших днів [12].

Сучасні акценти прогресивного оподаткування індивідуальних доходів в окремих мусульманських країнах наведені нижче.

Туреччина. Динаміка і градація прогресивного оподаткування в Туреччині чітко простежується на прикладі адміністрування прибуткового податку.

У Туреччині прибутковий податок з заробітної плати та інших доходів (крім зарплати) стягується за прогресивною ставкою, яка варіюється від 15 % (базова ставка) і з 2020 р до максимуму 40 % (див. табл. 2).

Таблиця 2

Розміри прибуткового податку в Туреччині на заробітну плату і на будь-який дохід, крім заробітної плати

Розмір доходу в турецьких лірах	Ставка (%)
1	2
До 18000	15
18001 – 40 000	20
40 001 – 148 000 (до 98 тис «не зарплатні»)	27

Закінчення табл. 2

1	2
148 001 – 499 999 (от 98001 «не зарплатні»)	35
500 000 і більше	40

Джерело: [6]

Раніше максимальна ставка цього податку становила 35 %. Податковий рік у Туреччині для фізичних осіб – календарний або фінансовий рік.

Пакистан. Прибутковий податок в Пакистані має прогресивний характер. Фактичний розмір цього податку залежить від структури доходів юридичної або фізичної особи [13]. Фізичні особи оподатковуються за різними ставками залежно від їх оподаткованого доходу. Фізичні особи, які отримують зарплату, обкладаються найвищою ставкою податку в розмірі 3–5% на оподатковуваний дохід, що перевищує 75 млн PKR (пакистанська рупія), плюс фіксований податок в розмірі 21,42 млн PKR, в той час як фізичні особи, які не одержують заробітну плату, обкладаються ставкою податку в розмірі 35 % на оподатковуваний дохід, що перевищує 6 млн PKR плюс фіксований податок в розмірі 1,22 млн PKR⁴ [14].

В Іраку застосовуються податкові ставки 3 %, 5 %, 10 % і 15 %. Перші три ставки обмежені оподатковуваним

⁴ Тут, і далі, якщо не вказано інше, інформація отримана з сайту KPMG [14]

доходом 850 доларів США в рік, з перевищенням цього рівня суми податок стягується за ставкою 15 %.

Туніс. Застосовується прогресивна податкова ставка з максимальною граничною ставкою 35 % для річного доходу, що перевищує 50 000 туніських динарів (TND).

Ліван. Податок на заробітну плату коливається від 2 % до 25 % залежно від розміру заробітної плати.

В *Індонезії* індивідуальні доходи оподатковуються прогресивною податковою ставкою від 5 % до 30 %. Оподатковуваний дохід, який перевищує 500 млн індонезійських рупій, підлягає оподаткуванню за максимальною маржиальною ставкою 30 %.

В окремих країнах застосовуються максимальні граничні податкові ставки при досягненні певного рівня річного доходу. Так, в *Афганістані* податкова ставка 20 % застосовується до оподаткованого доходу в розмірі 100 тис. І більше афганських фунтів, в *Сирії* – 22 % податкових вилучень з 75 тис. і більше сирійських фунтів, в *Єгипті* – 22,5 % від 200 тис. єгипетських фунтів оподаткованого доходу в рік. У *Мавританії* ставки податку на доходи прибуток варіюються від 15 % до 40 %. Максимальна гранична ставка застосовується при оподатковуваний дохід понад 210 000 мавританських угій (UM).

Нігерія. Прибутковий податок в Нігерії розраховується прогресивно залежно від розміру річного доходу, як показано нижче в градувальній табл. 3.

Таблиця 3

Прогресія ставок прибуткового податку в Нігерії

Розмір річного доходу, нігерійські найри	Ставки прибуткового податку
до 300 000	7%
до 600 000	11%
до 1100 000	15 %
до 1 600 000	19 %
до 3 200 000	21%
більше 3 200 000	24 %

Джерело: [14]

Елементи прогресивної схеми оподаткування зустрічаються в *Саудівській Аравії*. Наприклад, податок на доходи іноземців, які займаються підприємницькою діяльністю, коливається від 5 % до 30 % (табл. 4).

Таблиця 4

Податки на підприємницький дохід іноземців в Саудівській Аравії

Розмір річного доходу, в саудівських ріалах	Ставка податку на дохід
до 16000	5%
от 16001 до 36 000	10 %
от 36001 до 66 000	20 %
більше 66000	30 %

Джерело: [15]

Висновки. У сучасних умовах наявні позитивні сторони ісламської фінансової моделі в частині модернізації податкової політики і дотримання податкової дисципліни, безумовного виконання обов'язків і укладених угод, заслужують на поширення у вітчизняному фінансовому секторі.

В ісламських країнах податки як фінансовий інструмент, підходи їх правозастосування та процес оподаткування підвладні релігійним тлумаченням шариату про необхідні і дозволені рамках економічної поведінки. Податки складають важливу частину ісламської фінансової системи.

Використання елементів прогресивної шкали оподаткування з практики ісламських фінансів буде корисним з кількох міркувань. Перш за все, – для бюджетного і соціального балансування в «коридорі можливостей». Як взаємна відповідальність громадянина і держави у виконанні взятих на себе зобов'язань. Як аннуїтетна взаємовигідна лінія економічної поведінки – податки сплачуються постійно інтервально у прогнозованих розмірах. При цьому соціальна політика держави може бути реалізована тільки при належній і зрозумілій масам податкової політиці.

Бюджети багатьох країн постійно відчувають нестачу дохідної частини, а пауперизація і майнове розшарування зберігаються в суспільстві. Ковід-криза і застосування соціальних локдаунів тільки посилили напругу в соціумі. В таких умовах фіксація мінімального неоподаткованого рівня доходу з прогресуючою протигагою високої ставки справляння податків з великих доходів очікувано усуне наявні дисбаланси. Прогресивне податкове вилучення частини великих доходів дасть рестрикційно-стримуючий результат контролю за їх перерозподілом в громадських (тут – не вузьких) інтересах, оскільки соціально-економічна поведінка індивідуумів, їх повноваження і обов'язки повинні бути рівнозначними.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ишмухаметов Н. С., Абдуллин А. Б. Особенности финансовой деятельности в традициях ислама. URL: <https://cyberleninka.ru/article/v/osobennosti-finansovoy-deyatelnosti-v-traditsiyah-islama>
2. Leong Hin. Oil traders: school for scandal // Financial Times. URL: <https://www.ft.com/content/48d7cd7d-012b-4ca8-9c9d-c38486bb86bf>
3. Малышева Д. Ценный вклад в международно-политическую ориентологию (рецензия на книгу: Белокреницкий В.Я. Восток в международных отношениях и мировой политике. МЭиМО. 2010. № 9. С. 122–128.
4. Mohammad Imrān Bani-Kamāl. Tax in Muslim Countries. URL: <http://sunnionline.us/english/2019/05/11/9912/>
5. Налогообложение в Османской империи. Вісник. Офіційно про податки. URL: <http://www.visnuk.com.ua/ru/pubs/id/2906>
6. Новости налогового законодательства Турции в 2020 году. URL: <https://internationalwealth.info/offshore-tax/turkey-tax-law-news-in-2020-what-to-pay-for-and-how-much>
7. Сидоров В. И., Салах Гасим, Гайдей Н. С. Исламская финансовая система. Харьков : ХНУ им. В. Н. Каразина, 2017. 420 с.

URL: <https://www.univer.kharkov.ua/images/redactor/news/2017-10-10/Sidorov.pdf>

8. Зобова І. Ю. Налоги и налогообложение в странах с исламской экономикой. Казань : ТГГПУ, 2008. 148 С. URL: http://window.edu.ru/resource/092/78092/files/12_znal.pdf

9. 5 столпов ислама. URL: <https://medinaschool.org/library/creed/vera/5-stolpov-islama>

10. Львова Н. А., Покровская Н. В. Особенности исламского налогообложения в условиях современной финансовой системы. *Финансы и кредит*. 2015. № 8 (632). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/osobennosti-islamskogo-nalogooblozheniya-v-usloviyah-sovremennoy-finansovoy-sistemy/viewer/>.

11. Younis A. The Muslim wealth tax Zakat is the best blueprint for making *Western societies fairer*. URL: <https://www.euronews.com/2019/08/12/the-muslim-wealth-tax-zakat-is-the-best-blueprint-for-making-western-societies-fairer-view>

12. Беккин Р. И. Исламская экономическая модель и современность. М. : Марджани, 2009. 316 с.

13. Налоговая система Пакистана. URL: <http://worldtaxes.ru/nalogi-v-aziatskih-stranah/nalogovaya-sistema-pakistana>

14. Individual tax rates for 2011 – 2021 // KPMG. URL: <https://home.kpmg/xx/en/home/services/tax/tax-tools-and-resources/tax-rates-online/individual-income-tax-rates-table.html>

15. Налоговая система Саудовской Аравии. URL: <http://worldtaxes.ru/nalogi-v-aziatskih-stranah/nalogovaya-sistema-saudovskoj-aravii>

REFERENCES

Bani-Kamal, M. I. "Tax in Muslim Countries". <http://sunnionline.us/english/2019/05/11/9912/>

Bekkin, R. I. *Islamskaya ekonomicheskaya model i sovremenost* [Islamic Economic Model and Modernity]. Moscow: Marjzhan, 2009.

"Individual tax rates for 2011 - 2021". KPMG. <https://home.kpmg/xx/en/home/services/tax/tax-tools-and-resources/tax-rates-online/individual-income-tax-rates-table.html>

Ishmukhametov, N. S., and Abdullin, A. B. "Osobennosti finansovoy deyatel'nosti v traditsiyakh islama" [Features of Financial Activities in the Traditions of Islam]. <https://cyberleninka.ru/article/v/osobennosti-finansovoy-deyatelnosti-v-traditsiyah-islama>

Leong, Hin. "Oil traders: school for scandal". *Financial Times*. <https://www.ft.com/content/48d7cd7d-012b-4ca8-9c9d-c38486bb86bf>

Lvova, N. A., and Pokrovskaya, N. V. "Osobennosti islamskogo nalogooblozheniya v usloviyakh sovremennoy finansovoy sistemy" [Features of Islamic Taxation in the Modern Financial System]. *Finansy i kredit*. 2015. <https://cyberleninka.ru/article/n/osobennosti-islamskogo-nalogooblozheniya-v-usloviyah-sovremennoy-finansovoy-sistemy/viewer/>

Malysheva, D. "Tsennyy vklad v mezhdunarodno-politicheskuyu oriyentologiyu (retsenziya na knigu: Belokrenitskiy V. Ya. Vostok v mezhdunarodnykh otnosheniyakh i mirovoy politike)" [Valuable Contribution to International Political Orientation (Book Review: Belokrenitskiy V. Ya. East in International Relations and World Politics)]. *MEiMO*, no. 9 (2010): 122-128.

"Nalogooblozheniye v Osmanskoy imperii" [Taxation in the Ottoman Empire]. *Visnyk. Ofitsiino pro podatky*. <http://www.visnuk.com.ua/ru/pubs/id/2906>

"Nalogovaya sistema Pakistana" [Pakistan Tax System]. <http://worldtaxes.ru/nalogi-v-aziatskih-stranah/nalogovaya-sistema-pakistana>

"Nalogovaya sistema Saudovskoy Aravii" [Saudi Arabian Tax System]. <http://worldtaxes.ru/nalogi-v-aziatskih-stranah/nalogovaya-sistema-saudovskoj-aravii>

"Novosti nalogovogo zakonodatelstva Turtsii v 2020 godu" [Turkey Tax Law News 2020]. <https://internationalwealth.info/offshore-tax/turkey-tax-law-news-in-2020-what-to-pay-for-and-how-much>

"5 stolpov islama" [5 Pillars of Islam]. <https://medinaschool.org/library/creed/vera/5-stolpov-islama>

Sidorov, V. I., Salakh, Gasim, and Gaydey, N. S. "Islamskaya finansovaya sistema" [Islamic Financial System]. Kharkiv : KhNU im. V. N. Karazina, 2017. <https://www.univer.kharkov.ua/images/redactor/news/2017-10-10/Sidorov.pdf>

Younis, A. "The Muslim wealth tax Zakat is the best blueprint for making Western societies fairer". <https://www.euronews.com/2019/08/12/the-muslim-wealth-tax-zakat-is-the-best-blueprint-for-making-western-societies-fairer-view>

Zobova, I. Yu. "Nalogi i nalogooblozheniye v stranakh s islamskoy ekonomikoy" [Taxes and Taxation in Countries with Islamic Economies]. Kazan : TGGPU, 2008. http://window.edu.ru/resource/092/78092/files/12_znal.pdf

Стаття надійшла до редакції 10.05.2021 р.